

MATO PIŽURICA (Novi Sad)

ETIMOLOGIJA RIJEČI U G I Ć
(srpskohrvatsko-makedonsko-albanska paralela)

Opštekarpatiski dijalektološki atlas (OKDA)¹ nije obuhvatio naziv ovna predvodnika, mada je visinsko stočarenje njegov centralni tematski kompleks. U stvari, uvid u leksičko-semantičke srodnosti ove vrste terminologije u karpatsko-balkanskoj zoni ponajviše je uticao na rađanje ideje o zasnivanju ovog međunarodnog projekta. Izostavljanje bi trebalo da znači da ovo nije bio upadljiv etnografski odnosno etnolingvistički podatak. Iz balkanske perspektive mislim da ovo pitanje ne bi bilo začuđeno. Pridavanje važnosti izboru jagnjeta za eventualnog ovna predvodnika (u nekim krajevima Crne Gore bira se jagnje crne ili šarene, crno-bijele boje, izuzetne rasnosti, »porasnosti«, duge vune, izrazite hitrine i »pojavitosti« kao nasljedne odlike, skladne građe, lijepih rogova, prirodno povijenih ili pogodnih za željeno oblikovanje, »viljušenje« i sl.), poseban način odgajanja, uz najčešće podvrgavanje jednoj vrsti dresure (»ćikanje«)², ukrašavanje, koje se razvilo do najživopisnijeg vida »čobanske koreografije«³, posjedovanje

¹ Najvažnija obavještenja o koncepciji projekta mogu se naći u knjizi *Отцекарпатски дијалектологически атлас*. Вступительный выпуск. Скопје (Македонска академија на науките и уметностите), 1987, с. 181.

² Na pastirski uzvik »*Íc odi!*« dobro obučen ugič bez oklijevanja polazi za njim ne obazirući se na prepreke. Mukotrpan postupak dresure (*ćikanje*; up. i *ćikati*, *ćikāl*) 1. 'ugič', 2. 'poslušan i priglupe, povodljiv čovjek, pej') počinje jagnjetom ili najkasnije dviscem (u drugoj godini). S obzirom na albansko značenje »kućno odnosno pripitomljeno jagnje«, važno je napomenuti da se ovan u vrijeme dresure (a po pravilu ni kasnije) ne smije *razvlačiti* ('maziti') i *māmili*, *omamljivati* ('hraniti hljebom, šećerom i sl.'), jer on mora da ostane *plāviti* ('hitar i plašljiv'). Naše *íc* očito ima vlaško porijeklo (up. npr. rumunsko *aici* adv. 'ovdje, ovamo'), a vjerovatno i *ćikati* (up. rumunsko *cicāl*) koje, između ostalog, znači i 'kinjiti, dražiti'.

³ Na naročit način oblikuju se rogovi (usmjereni uvis i uvijeni, 'usukani'), ili se ne šišaju ili samo sredinom, ali onda, po pravilu, prestrizanjem ('*vrstanjem*') da se umanjí teret runa a ne naruši isticanje impozantnosti. U nekim krajevima se ugič i dodatno ukrašava (npr. uplitanjem najčešće crvenog konca u grivu s gombicama, farbanjem crvenom bojom ako nije

ugiča koji prednjači izgledom i »namjenskim karakteristikama« (pojavitošću i dresurom) uzimalo se kao simbol prestiža među pastirima i sl. — govori da se radi o značajnom pitanju balkanske etnokulture. Leksičke eksplikacije *ugič*, *škulj/čkulj*, *zvonar*, *predvodnik*, *čikalj*, *galjak*)⁴ i njihov geografski raspored, samo ra primer na terenu Crne Gore, bio bi pažnje vrijedan lingvogeografski problem.⁵

Vukovu napomenu da je riječ turska preuzeli su svi naši značajniji rječnici: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* JAZU⁶, *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika* dviju matica⁷, *Rečnik Njegoševa jezika*⁸, zatim D. Popović u studiji *Turske i druge istočanske reči u našem jeziku*⁹. Međutim, Abdulah Škaljić riječ *ugič* nije uvrstio u poznati rječnik turcizama u srpskohrvatskom jeziku.¹⁰ Sumnju u tursko porijeklo (koliko se vidi iz pregledane literature) prvi je izrazio Gustav Majer (»Türkisch?«).¹¹ Petar Skok je u zasebnom članku citirao Majera i dao mu za pravo, ali začudo ograničava se samo na činjenicu da nema turcizama u ovoj oblasti terminologije na Balkanu,¹² što je važno, ali ne mora da bude bezizuzetno i odlučujuće. Zanimljivo je da nigdje nijesam našao izvornu tursku riječ s kojom bi se povezivalo naše *ugič*. P. Skok u *Etimologijskom rječniku*¹³ riječ je okvalifikovao kao »balkanski pastirski termin«. Nakon citiranja građe iz srpskohrvatskog, bugarskog i albanskog, zaključuje:

»Area riječi (Crna Gora, Kosmet), gdje imade posuđenica iz arb., govori u prilog mišljenja da je hrv.-srp. i bug. termin

crne boje i sl.). Prema kazivanju dr Kažimira Feleška s Varšavskog univerziteta ovna predvodnika slično ukrašavaju i poljski pastiri iz prikarpatске zone. Nema sumnje da je ova »pastirska koreografija« imala magijsku funkciju (izbor crnog jagnjeta i ukrašavanje crvenom bojom na to najdirektnije ukazuje).

⁴ Riječ *škulj* (/čkulj) 'uškopljani ovan', koju rječnici vezuju za Hercegovinu (uz Skokovu napomenu da »area riječi nije dovoljno poznata« — *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, tom III, s. 404; riječ sam zapisao, paralelno sa *ugič*, u Gornjoj Morači). Skok uz blagu ogradu tretira kao balkansko-romansku riječ od latinskog *ex-cōleus* »bez muda« (n. m.); za etimologiju *čikalj* v. prethodnu napomenu.

⁵ *Ugič* u Crnoj Gori imaju sigurno Vasojevići, Kući, Bratonožići, Stara Crna Gora, Piperi, Bjelopavlići, Rovca i Morača.

⁶ *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb (Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti), I—XXIII, t. XIX, s. 293—294 (dalje RJAZU).

⁷ *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika*. Novi Sad — Zagreb (Matica srpska — Matica hrvatska I—III, Matica srpska IV—VI), t. VI, s. 409.

⁸ *Rečnik jezika Petra II Petrovića Njegoša* (grupa autora pod rukovodstvom M. Stevanovića). Beograd, t. II, 418.

⁹ D. Popović, *Turske i druge istočanske reči u našem jeziku*. Beograd, 1884.

¹⁰ Up. Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom/hrvatskosrpskom jeziku*, Sarajevo, 1973 (treće izdanje).

¹¹ V. Skokovu nap. 11 u članku *Ugič en monténégrin*, Arhiv za arban-sku starinu, jezik i etnologiju, Beograd, 1924, knj. II, sv. 1, 136.

¹² V. Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb, I—IV, t. III, s. 537 (dalje P. Skok, ER).

¹³ N. d. 537.

posuđen iz arb. Sufiks *-ič* u arb., alternacija *o/u* navodi na mišljenje da se radi i ovdje o istoj leksikološkoj pojavi kao u *seletek* (v.) > *schilek-gu* > *šiljeg*, tj. o riječi južnoslav. podrijetla koja se opet vratila na naš teritorij. Ta se pojava opaža i kod mađarskih i rumunjskih slavizama. Da se radi o našoj radnoj imenici, to dokazuje bugarski naziv *vodič*. Vjerojatno je arb. *ugiç* = *ogiç* nastalo ukrštanjem od stcslav. *агнѣць* + *vodič*. v. *voditi*.¹⁴

Ideju o turskom porijeklu, kao što se vidi, ovdje i ne pominje. Riječ *ugič* i Ivan Popović u *Istoriji srpskohrvatskog jezika* navodi kao pozajmljenicu iz albanskog, ali bez ikakvog komentara.¹⁵ U *Bugar'skom etimološkom rječniku*¹⁶ (u redakciji V. Georgijeva) pod *vodja* ('voditi') nalazimo *vogič* kao dijalektizam prema *vodič*, s prelazom *d'* u *g'* (dijalektizam karakterističan za Ihtimansko — jugoistočno od Sofije).¹⁷

Da u etimologiju izloženu u *Etimologijskom rječniku* treba sumnjati, pokazuje evoluiranje ideja kod samog Petra Skoka. Najprije u jednom prikazu kaže da će pokazati »drugom zgodom, da je i alb. *ogič* < *јагнѣць*«. ¹⁸ U članku *Slave et Albanais* detaljno izlaže prethodno najavljeno direktno izvođenje i pri tome za svaki detalj ima fonetsko objašnjenje.¹⁹ Najviše je imao problema (što i sam ističe) da objasni odnos slovenskog *ja-* i albanskog *o-*. Paralelu nalazi u rumunjskom *oglice*, *oglicea* (uz *aglice* u kombinacijama s članom), a isti fenomen u bugarskom *osen*, *óšn* za *jasen*. I konkretno za *ogič* pretpostavlja neki makedonski dijalekat kao izvor.²⁰ Vajgandovu bilješku »srpski« Skok smatra usputnom i nepreciznom, jer njegov mali rječnik ima u vidu samo praktične potreb.²¹ Albansko *č* za slovensko *c* misli da je isto kao u primjerima: *gařač* < *грѣньць*, *vremč* < *врѣньць*, *vranič* < *врѣньць*. Za razvoj *č* > *i* vidi uporište u alb. *Dibra* prema srpskohrvatskom *Debar* < *дѣбрь*, uz posredovanje lokativa *vъ Dъbrě* (jer mu je potrebno da objasni porijeklo alb. završetka *-a* pozivanjen na pri-

¹⁴ N. m.

¹⁵ Ivan Popović, *Istorija srpskohrvatskoga jezika*. Novi Sad (Matica srpska), 1956, s. 150.

¹⁶ *Български етимологичен речник*, София (Българска академия на науките — у редакцији Вл. И. Георгиева), 1971, с. 170.

¹⁷ N. d.

¹⁸ P. Skok u prikazu: M. Lambertz, *Italoalbanische Dialektstudien*, Arhiv za arbansku starinu, jezik i etnologiju, Beograd, 1923, knj. I, sv. 1—2, s. 225.

¹⁹ P. Skok, *Slave et Albanais*, Arhiv za arbansku starinu, jezik i etnologiju, Beograd, 1924, knj. II, sv. I, 107—126 (v. posebno s. 109—110).

²⁰ »Nous fait supposer quelque dialecte macédonien comme source de *ogič*« — P. Skok, *Slave et Albanais* (v. prethodnu napomenu), s. 110, uz pozivanje na Oblakove *Mazedonische Studien*, s. 80.

²¹ N. d. 110.

mjere tipa *sane* < *sěno*).²² U narednom kratkom članku (*Ūgič en monténégrin*) dolazi na ideju o ukrštanju sa *vodič*, podstaknut podatkom iz bugarskog rječnika Gerova koji, pored *jogič*, u istom značenju donosi i *vodič*. Ukrštanje nameću podudarnosti na semantičkom, tvorbenom i akcentskom planu. Na kraju se pita da li samoglasnik *u* u *ugič* ne bi mogao da prevlada u albanskoj bilingvalnoj sredini ukrštanjem s albanskim *ūδε* staza, ('putovanje').²³ Ovim je Skok, bez pozivanja na svoje prethodno tumačenje (!), sâm srušio cijelu kulu prilično samouvjerenog i na izgled prihvatljivog fonološkog obrazloženja albanskog posuđivanja slovenske riječi. Začudo ni u *Etimološkom rječniku*²⁴ nema pomena ovih nedoumica, osim korektnog navođenja svih ovih priloga u literaturi uz odrednicu. Uz to, u prilogu *Ugič en monténégrin* kao da ne računa na albanski »medij« u procesu ukrštanja, osim za eventualno objašnjenje alternacije *o* — *u*.²⁵ U *Etimologijskom rječniku* pak bugarsku situaciju navodi samo kao »pomoćni« argument, odnosno kao osnovu za uvođenje imenice (»radne«) *vodič* u proces ukrštanja koji se odigrao u albanskom.

Ukrštanje dviju slovenskih riječi (*agnьcb* + *vodič*) ne djeluje uvjerljivo, ali ako u principu nije nemoguće, trebalo bi ga objasniti. Postupak dokazivanja bi morao da obuhvati semantiku, geografski raspored i sâm glasovni lik.

Skok za srpskohrvatski citira samo značenje iz Vukovog rječnika (iz Crne Gore) »ovan koji je prehodio deset puta, nosi zvono, vodi ovce i ne striže se« i iz Elezovićevo dijalekatskog rječnika (s Kosmeta) »veliki stari ovan od više godina, neobično zavinitih rogova (nosi zvonce i ide pred stadom; da bude impozantniji, ne striže se)«. ²⁶ Iz RJAZU možda bi trebalo navesti i: »Ugiče stroje dvišćevima, ali najdalje namječkom (treće godine); neki ih stroje, čim se rode, da im ne rastu rogovi. . . Ugiče nauče čobani na ćikanje«. ²⁷ RJAZU ima i (očito figurativno) »siletina, ljudina, čovjek koji je pred plemenom prvak«, ²⁸ što korespondira s Bečkovićevim *gič ljucki* »odabrani soj ljudi, čovjek koji vrijednostma i ugledom prednjači«. ²⁹ Za makedonski i bugarski imamo samo osnovno značenje — ovan predvodnik. Albansko *ugič/ogič* ima razuđenu semantiku: 1. »ovan predvodnik« (»Leithammel«), ³⁰ što očigledno odgovara značenju (1) »ugič, ovan (obično veliki)« iz rječnika *Fjalor shqip-serbokroatisht / Albansko-srpskohrvatski*

²² N. d. 110 (s upućivanjem na širu literaturu).

²³ P. Skok, *Ūgič en monténégrin*, Arhiv za arbansku starinu, jezik i etnologiju, Beograd, 1924, knj. II, sv. 1, s. 134—136.

²⁴ P. Skok, ER, t. III, 537.

²⁵ P. Skok, *Ūgič en monténégrin*, 136.

²⁶ P. Skok, ER, t. III, 537.

²⁷ RJAZU, t. XIX, 293—294.

²⁸ N. m.

²⁹ Matija Bečković, *Poeme. Reče mi jedan čovek, Među Vuka Manitoga, Lele i Kuku*. Beograd (Srpska književna zadruga), 1936, s. 361 (*Rečnik uz Poeme* sačinio D. Petrović).

³⁰ P. Skok, ER, t. III, 537.

rečnik (Fjalor 1981);³¹ 2. »kućno jagnje« (»Hauslamm«)³³ odnosno »uskršnje jagnje« (»Osterlamm«), »ovca ili jagnje koje se ođgaja u kući da bi se ugojilo« (»la brebis ou l'agneau qu'on n'urrit à la maison pourqu'il soit plus gras«),³³ »pripitomljeno jagnje« (Fjalor 1981).³⁴ Fjalor 1981 posebno izdvaja i značenje (2) »uškopljen ovan«.³⁵

Areal — Kosmet, Crna Gora (preciznije: Stara Crna Gora, Vasojevići, Kući, Bratonožići i Brskut, Bjelopavlići, Piperi, Rovca i Morača),³⁶ Makedonija i Bugarska (za Makedoniju i Bugarsku maison pourqu'il soit plus gras«),³³ »pripotomljeno jagnje« (Fjalor 1981).³⁴ Fjalor 1981 posebno izdvaja i značenje (2) »uškopljen suodnos.

Petar Skok hipotezu o ukrštanju bliže ne objašnjava, ali se čini očitim da on takav stav zasniva na albanskim značenjima »ovan predvodnik« i »jagnje (kućno odnosno pripitomljeno, uskršnje)«. Tačnije — to se čini logičnim, iako se u članku *Ugič en monténégrin* slična ideja nagovještava s osloncem na bugarsku sinonimiju *jogič — vodič*. I u jednom i u drugom slučaju mora se pretpostaviti semantička derivacija, koja se ne može poistovjetiti s mehaničkim ukrštanjem. Semantička derivacija je mogla da ima sljedeći tok: *jagnje* → *kućno (pripitomljeno) jagnje* odnosno *jagnje koje se na neki način izdvaja i priprema* (štrojenjem, dresurou, povijanjem rogova i sl.) *za ovna predvodnika* → *ovan predvodnik*. Ovo pretpostavlja egzistiranje u istom idiomu riječi *vodič* i u značenju »ovan predvodnik« pri čemu je uspostavljen sinonimijski odnos (možda samo dijelom segmenta semantičkog polja) riječi **agnъcb* i *vodič*. Sinonimija je razriješena (a možda i nametnuta činjenicom da se radilo samo o segmentima širih semantičkih polja dviju riječi) stvaranjem hibridne forme *ogič/ugič* (eventualno i *vogič* i sl.). Međutim, mislim da se može postaviti pitanje zašto je u tom procesu ukrštanja dat izričit primat albanskom, a ne nekom slovenskom dijalektu (makedonskom na primjer), pogotovu ako se ima u vidu činjenica da baš on u ranijim tumačenjima (v. naprijed) za gubljenje proteze *j-* i alternaciju *a — o (/u)* traži uporište u makedonskim i bugarskim dijalektima, dijelom i u rumunskom.

Skokova hipoteza se pokazuje kao rezultat nesigurnih i kolebljivih domišljanja, koja sam pokušao i obrazložiti. Praznine su očigledne, a samo pribjegavanje pretpostavci o ukrštanju, i to dviju riječi od kojih nijedna nije pouzdanu potvrđena u jeziku posredniku (uz to, prvu daje u crkvenoslovenskoj, a drugu u stan-

³¹ Fjalor *shqip-serbokroatisht/Albansko-srpskohrvatski rečnik*. Pristina, 1981, s. 651 (dalje Fjalor 1981).

³² P. Skok, ER, t. III, 537.

³³ N. m.

³⁴ V. nap. 31.

³⁵ N. m.

³⁶ Pored podataka iz literature (v. posebno nap. 6—8 i 12), autorova obavještenja dobijena anketom.

dardnoj srpskohrvatskoj formi!) — djeluje neuvjerljivo, pa se nameće traženje drugih etimoloških rješenja. Najprije da pokušamo da dopunimo dokumentaciju.

Rečnik srpskohrvatskog narodnog i književnog jezika SANU (RSANU)³⁷ u istom značenju bilježi *gič (/gъč)/ gidž*:

»*gič*¹ m pokr. l. v. ugič, ovan predvodnik (obično usukanih rogova). — Arumunji ugiča isto tako zovu kao i Srbi ili *gič* ili *gъč* (Troj. 1, 98). Uznemiriše se ovce u toru... zatandrka zvonno na giču sa usukanim rogovima (Kosr. T. 2, 2); v. *kiljaš, kamen koji se gađa pri igri plovkanja* (CG Uskoci, Stanić Mil.); *gidž* m pokr. v. *gič*¹ (1). — U Rudničkom okrugu... i ovna s izveštačenim (tj. veštački savijenim) rogovima zovu »gidž« (Ncv., GNC 17, 409)³⁸

Ovdje naravno spada i citirano Bečkovićevo *gič ljučki* »odabrani soj ljudi, biranici«³⁹ koje RAJZU bilježi i u osnovnom značenju (v. naprijed). U Međurečju (kod Ivanjice, u Srbiji) zapisao sam *zgičiti, ugičiti* »stegnuti vezivanjem (obično se odnosi na uvezivanje rogova šiljagu da mu se poviju, »zaviljuše«)⁴⁰ (Može se vjerovati da značenje ove riječi nije tako usko specijalizovano.)

Za aferezu inicijalnog *u-*, ukoliko se prihvati Skokova etimologija, moralo bi se naći neko uvjerljivo objašnjenje, i to ili u okvirima našeg jezika ili opet uz strano posredovanje (npr. albansko, budući da je albanski jezik sklon glasovnim redukcijama, ili pak vlaško). Prije sam sklon traženju autohtone slovenske osnove. Imam utisak da je upinjanje da se nađe strani izvor, odnosno posredovanje direktno i eksplicitno inspirisano arealnim razlozima i pripadnošću pastirskoj terminologiji koja i inače ima dosta stranih, pretežno vlaških nanosa (direktnih ili uz vlaško posredovanje). Izvjesnog upliva ima najvjerovatnije, zastarjeli odnos prema regionalnoj leksici kao unaprijed sumnjivoj sa stanovišta autentičnosti.⁴¹ Mislim da nema nikakvih prepreka, ni na semantičkom ni na glasovnom planu, da se riječ *ugič* veže za indoevropski korijen **geu-* »savijati, kriviti, sagibati«, »pokretati«⁴² i sl. Iz ovog korijena se izvode brojne naše riječi, kao npr.: *guriti (se)* (*zguriti se, pōguriti se, gura* »povijena osoba, grbavac«, »grba«, *uōgurčiti se* »štisnuti se od hladnoće«, skukuljati se« i od toga

³⁷ Rečnik srpskohrvatskog narodnog i književnog jezika. Beograd (Srpska akademija nauka i umetnosti), t. III, 271 (dalje RSANU).

³⁸ RSANU, t. III, 271.

³⁹ V. nap. 29.

⁴⁰ Terenski zapis autora.

⁴¹ Уп. О. Н. Трубачев, Наблюдения по этимологии лексических локализмов, Этимология 1972, Москва, 1974, 20—43. („Естественно, что лексические локализмы каждого отдельного славянского языка неоднородны. Среди них есть такие локализмы, которые имеют большую важность в глазах специалиста по сравнительно-историческому изучению славянских языков. Это образования значительной древности, часто — современные эпохе существования праславянских диалектов.“ — п. д. 20).

⁴² Ур. Этимологический словарь славянских языков, Москва (Академия наук СССР — у редакцији О. Н. Трубачова), sv. 7, 169, 219—220, 222.

izvedeno *ògūrče* -eta)⁴³, *gúrati*, *gira* »čvornovat komad drveta koji se teško cepa« (iz BiH) i »morska riba (Smaris alcedo, Smaris vulgaris)«, *gik* »izbočina, zadebljanje, oteklina i sl.«,⁴⁵ *gvàrati* »bacakati se, pračkatati se«⁴⁶ itd. Ovdje vjerovatno spada i *gidža* »čokot vinove loze«, »zadebljali deo čokota vinove loze (nad zemljom)«, »zadebljala podzemna žila (npr. deteline)«,⁴⁷ kao i izvedenice *gidžica*, *gidžurina* i sl., s alternacijom č — dž u ekspresivnoj funkciji. Za gotovo sva ova značenja, prevojne stepene (**geu-*/ **gou-*/ **gū-*)⁴⁸ i proširenja -r-/ -k- (/č-) nalazimo paralele u raznim slovenskim jezicima odnosno njihovim dijalektima. Up. npr.: rusko dij. *gičb* »vriježa od krastavaca«, »nadzemni dio raznih povrtarskih, gomoljastih kultura« i sl., *gič/ giča/ gička* u ukrajinskom u sličnim značenjima (uključujući i »list s kukuruznog klipa«, »vrh metle«, »kraj zavezane vreće«), iz čeških dij. *hiča* »kupusni kočanj«, »središnja žila na listu«, slovačko *hýč* »vrh četinarskog drveta«, slovenačko *gir* (-*girja*) »uzao, čvor«, češko dij. *gyr* »glavobolja«, takođe slovačko *hýra* »zadebljanje, čvoruga«, poljsko dij. *gira* »noga (velika i nepokretna)«, ukrajinsko *gyra* »čuperak, čuba« rusko dij. *gyr* »vrh drveta«, *girja* »šišanje pod češljem«, *girjavj* »ošišani«, »čelavi«, *gyri* »ledena santa«, bjelorusko *gira* »čuperak, čuba« itd. Zanimljivo je rusko dij. *ogurb* »ljenost, tromoća«, što korespondira s našim dijalektskim *uogurčiti se* (koje može da znači i »ljenčariti«, »ne udaljavati se od ognjišta«); nameće se i relacija našega *gič* »kiljan« i ruskog *gyri* »ledena santa«.⁴⁹

Na semantičkom planu ovo etimološko rješenje može da se zasniva ili na 'viljušenju' (»povijanju uvis«) rogova (stezanjem, gičenjem), pri čemu jednako treba imati u vidu i sâm postupak oblikovanja i njegov rezultat, ili na neizostavnom štrojenju koje na uzrastu jagnjeta vrlo često pretpostavlja 'jalovljenje' stezanjem,

⁴³ Zabilježeno u Rovcima i Morači. Treba isključiti povezivanje sa grecizmom *ogurak* »krastavac«.

⁴⁴ RSANU, t. III, 269.

⁴⁵ Zapis autora iz Rovaca.

⁴⁶ RSANU, t. III, 218. Up. i *gvorilo* (»obod nalik na sito, pa se na to fes natuček«) iz Ljubovije i Azbukovice, Srbija), RJAZU, t. III, 521. Za etimologiju posebno je značajan članak I. P. Petlova *Этимологические заметки по славянской лексике III*. — *Этимология* 1973, Москва, 1975, с. 47—49 i *Из индоевропейской этимологии*. III (1—3), *Этимология* 1982, Москва, 1985, с. 123—140, RSANU, t. III, 271.

⁴⁷ RSANU, t. III, 271.

⁴⁸ Up. posebno etimološke studije iz nap. 46 i *Etimološki rječnik* Trubačova (v. nap. 42).

⁴⁹ Citirana građa je preuzeta iz *Etimološkog rječnika* Trubačova (v. nap. 42), ali naravno ne u cjelini, već samo izborno, s namjerom da se zadovolji reprezentativnost i ilustrativnost.

⁵⁰ Up. M. Pižurica, *Prilog proučavanju stočarske terminologije u Crnoj Gori*. Savjetovanje o terminologijama narodne materijalne i duhovne kulture. Sarajevo (Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Posebna izdanja knj. XXXI, Odjeljenje društvenih nauka knj. 5), 1977, 101—137 (v. posebno s. 108).

uvijanem, 'uvrtanjem'.⁵⁰ Tako bi se naše *ugič* (srpskohrvatsko i makedonsko, u jednoj zoni i albansko), bugarsko *jogič* i albansko *ogič* moglo interpretirati kao »viljuško« ili kao »uškopljenik«. Razudjenija semantika u albanskom (1. »ovan predvodnik«, 2. »pripitomljeno jagnje« i 3. »uškopljeni ovan«) možda izvjesnu (mada neznatnu) prednost daje drugom rješenju.

Morfofonološku interpretaciju otežava zavodljivi završetak *-ič* koji sugerira poistovjećenje s tvorbenim nastavkom *-ič* nomina agentis, pogotovu kada se ima u vidu bugarsko sinonimijsko *vođič* (*/vogič*). Imajući u vidu cjelinu izložene građe (srpskohrvatske i šire slovenske), čini mi se da nema nikakvih prepreka da se u našem i makedonskom *ugič*, bugarskom *jogič* (uključujući možda i dijalekatsko *vogič*, mada se ono prihvatljivo izvodi iz *vođič* u konkretnom dijalektu) i albanskom *ogič/ugič* vidi postverbal od **vъ-gyčiti* (»utegnuti, uviti, zaviljušiti«); naše dijalekatsko i arumunsko *gič* (*/gъč*) je postverbal od **gyčiti*. Ipak bi trebalo dozvoliti mogućnost starog i rijetkog tvorbenog sufiksa *-jъ* kod imenica nomina agentis tipa *vođ* (odnosno *vožđъ*),⁵¹ *storžъ* »stražar« (u poljskom),⁵² pa bismo imali pretpostavljenu formu **gyk-jъ*. Ovim naravno nijesu riješeni svi problemi na fonološkom nivou za sve jezike (srpskohrvatski, albanski, makedonski i bugarski) i registrovane forme: *ugič*, *ogič*, *jogič*, *gič* / *gъč*. Teškoće umnožavaju nepotpuni arealni podaci i još oskudnija obavještenja o dijalektima u kojima su potvrđeni navedeni likovi. Da napomenem da je naše *ugič* prvi put zabilježeno u *Devičkom katostigu* koji je vođen između 1762. i 1789. godine.⁵³ Gegijsko *vobeg*, *vobegtë* »ubog, siromašan« dozvoljava pozajmljivanje prije promjene početnog *vъ* u *u-*, s tim što bi tada preostala obaveza da se u okviru tog dijalekta dokumentuje gubljenje inicijalnog *v-* (pravih paralela nijesam našao za predvokalsku poziciju). Imali bismo nešto manje problema ukoliko bismo pretpostavili daleko rjeđi prefiks *o-*, što ne bi trebalo isključiti (up. npr. staroslovensko *otъkъ* koje su posudili Mađari u obliku *ontok*, a ovome odgovara srpskohrvatsko *ítak* »subtegmen«).⁵⁴ Ovome bi išla u prilog Beličeva usputna bilješka (data u zagradama) uz *ugič* u *Galičkom dijalektu*: »isp. poljsko *węgorz*«. ⁵⁵

⁵¹ Up. P. Skok, ER, t. III, 580.

⁵² *Słownik prasłowiański*. Wrocław — Warszawa — Krakow — Gdańsk (Polska akademija nauk. — U redakciji F. Slawskaga), 1974, t. I, s. 81.

⁵³ G. Elezović, *Rečnik kosovsko-metohijskog dijalekta*. Beograd, 1932, s. 379.

⁵⁴ Up. P. Skok, ER, t. III, 477 (pod *tkati*).

⁵⁵ A. Belić, *Galički dijalekat*, Srpski dijalektološki zbornik, knj. VII, Beograd — Sremski Karlovci, 1935. s. 91.

Мато Пижурца

ЭТИМОЛОГИЯ СЛОВА УГИЧ
(СЕРБОХОРВАТСКО-МАКЕДОНСКО-АЛБАНСКАЯ ПАРАЛЛЕЛЬ)

Р е з ю м е

Автор высказывает сомнение в правильности этимологии Петра Скока относительно одного славянского заимствования в албанском языке, вернувшегося в новой форме. В Этимологическом словаре хорватского или сербского языка (*Етимологијски рјечник хрватскога или српскога језика*) П. Скок выступает с гипотезой о „возвратном“ заимствовании путем взаимовлияния старославянского *агньць* и *водич* в албанской среде, хотя в предшествующих статьях имел другое мнение. Прежде всего он видел решение в прямом происхождении албанского *угич/огич* из славянского *јагнац*, кроме того он высказывает мысль о смешении *јагнац* с *водич*, опираясь на синонимическое употребление в болгарском *јогич-водич/вогич*, причем он предполагает влияние албанского только в инициальном у-. Автор статьи выступает с новой идеей: происхождение *угич* из основы *geu/*gou/*gū „савијати, кривити, сагибати“. Подтверждение находит не только в ином толковании известных документов, но и в широком использовании других славянских языков.

